

4. Vývoj samostatných státních dluhů rakouských až do nejnovější doby.

Když po válce pruskorakouské v r. 1867 dospělo se k poznání, že Němci nemohou svou nadvládu udržeti v celé monarchii, bylo provedeno vyrovnání s Uhry a přiznána byla zemím koruny uherské úplná samostatnost. Sjednáno bylo vyrovnání rakousko-uherské, v kterém Uhři dovedli zaříditi svou novou ústavu tak, jakoby byla jen pokračováním staletého ústavního vývoje samostatného uherského státu.

Také svou finanční svrchovanost Uhři dovedli uplatniti do té míry, že dosavadní státní dluhy odmítali. A jakmile se jim přiznalo, že bylo jejich právo státní svrchovanosti nepřetržitým, nemohlo se ani logicky odpírati jich tvrzení, že státní dluh nemůže zároveň je také zatěžovati. Neboť vídeňské vlády nikdy se neptaly po ústavním schválení výpůjček a uherský sněm k nim tedy nikdy nedal svolení. Ba valné části těchto dluhů bylo užito přímo na potírání uherské ústavnosti, zvláště po r. 1848. Bylo tedy pochopitelné, že Uhři se naprosto nechtěli znáti k nějakému společnému říšskému dluhu, jako vůbec ne uznali na d s v ý m st á t n í m p r á v e m s a m o s t a t n o u n ě j a k o u ř í š s k o u i n s t i t u c i .

Ale stav státních financí království a zemí v říšské radě zastoupených byl tehdy velmi ubohý a je až neuvěřitelné, jak nepatrnými prostředky musila tehdy státní správa vystačiti. Všech řádných státních příjmů rakouských bylo totiž:

v r. 1868	271-806 mil. zl. r. m.
v r. 1869	279-320 mil. zl. r. m.
v r. 1870	303-050 mil. zl. r. m.

tedy průměrně ročně v tom tříletém období 284'725 mil. zl. r. m. Proti těmto příjmům vydání na pouhé úroky státních dluhů bylo asi 128 mil. zl. r. m. čili celých 45% všech řádných státních příjmů. Zajisté nebylo možno, aby stát rakouský sám podobné finanční zatížení snesl.

Vůči takovým potížím musili Uhři přece se odhodlati aspoň k částečnému převzetí břemene dlužního, a sice 29'188 mil. zl. r. m. ročně na úroky (z nichž 11'776 mil. zl. bylo placeno ve stříbře) a jen 1'15 mil. zl. r. m. na splátky dluhů umořovaných. Tyto splátky měly trvati (a trvaly) až do r. 1912, kdy splacena byla zástavní půjčka na uherské státní statky (S t a a t s d o m ä n e n a n l e h e n).

Ale i po odečtení uherského příspěvku zbývalo platit ročních úroků přes 100 mil. zl. r. m., když se běře zřetel na agio (a na salinky); tedy přes 35% všech státních důchodů

bylo nutno věnovati na pouhé úrokování státních dluhů. Ani tolik nemohla Císlajtanie unéstí.

Proto byly úroky z tohoto státního dluhu, který dostal jméno »všeobecný státní dluh« (»Allgemeine Staatsschuld«) zkráceny při současném úrokovém redukování také sum nominálních. Toto zmenšení úroků a zmenšení nominálních obnosů (některým úpisům byly obnosy nominální také zvýšeny), provedlo se na základě zákona ze dne 20. června 1868 a nazývalo se »unifikací« státního dluhu:

Všechny půjčky ať splatitelné či nesplacitelné byly kromě loterních půjček, pak půjček železničních (nepatrných to zbytků z bývalých dluhů státních dráh) a zastavní půjčky státních statků prohlášeny za nesplacitelné renty (sjednocená renta v papírech a ve stříbře). Na tuto rentu, jejíž obnosy byly upraveny — (buď redukovány nebo i zvýšeny) —, byla uložena stejná kuponová daň 16%. Renta byla 5%ní a tedy 16% daně z 5 zl. kuponu činilo 0'80 zl. daně, tak že se nominální kapitál úrokoval 4'2% ročně. Na půjčky loterní, jichž nominální sumy nemohly býti redukovány, byla proto uložena vyšší daň kuponová i výherní, obnášející 20%.

Celkový výsledek této redukce byla roční úroková úspora asi 14 až 15 mil. zl. r. m. Tím se roční úroky dlužné zmenšily asi na sumu přes 85 mil. zl. r. m. (po odečtení uherského příspěvku), ale obnášely pořád ještě nejméně 30% všech řádných státních příjmů. Celkem se tím státním financím dosti málo ulehčilo, za to však celé provedení bylo jistě nanejvýš neobratným a nešťastným činem, které rakouské finanční správě vyneslo v cizině výtku věrolomnosti a bylo to považováno za částečný státní úpadek.

Stát zajisté měl nepopíratelné právo uložiti na úroky (kuponovou) daň. Ale tím právem neměly býti jednostranně porušeny závazky státu, které převzal při emisi půjček, když některé z nich byly prohlášeny za nezdanitelné, ani se neměly měniti nominální sumy uzavřených půjček.

V obojím tom směru stát překročil nesporně své formální právo zdaňovací. Počinání to bylo rozhodně nesprávné, protismluvní a nanejvýš neprozřetelné, jelikož se mu dalo snadno vyhnouti: Půjčky nezdanitelné byly tak nepatrně zdaněny, že z toho pro stát jen zcela skrovná úspora se vytěžila a redukce nominálních sum u jiných půjček mohla

* Byla tu daň po většině jen zvýšena, jelikož největší část půjček podléhala už dani.

se nahradití o něco vyšší daní kuponovou, jako se to také provedlo při půjčkách loterních.*

Když tedy stát tak svémocně zasahoval už do práv věřitelů, měl to učinití mnohem rozumněji a takový rozumnější plán tu byl, který by byl Rakousku zjednal obrovské výhody pro budoucnost. Uherský finanční ministr Lónyay navrhoval rakouské vládě, aby celý všeobecný státní dluh (i s loterními půjčkami) byl unifikován v obligace 6%ní vší budoucí daně prosté na základě faktické tržní ceny (kursů na burse), aby věřitelé byli k tomu plánu přilákání jistým mírným nádavkem, kdyby k tomu váhali přivoliti. Těm, kteří by nechtěli dobrovolně k podobné konverzi přivoliti, aby se uložila taková daň, že by jim fakticky nezbyl vyšší úrok než 6% ročně z kursovní ceny a kromě toho, že by se jim pohrozilo ještě možným zvýšením kuponové daně pro budoucnost.

Patrně za takového zcela mírného nátlaku, který by sice byl libovolně měnil nominální zadlužení, — ale jistě ne libovolně nežli jak to bylo provedeno unifikací, — věřitelé by se byli velikou většinou přihlásili k »dobrovolné« konverzi. Tím spíše, že by se jim byl dal ještě nádavек nad kursovní cenu a že by jinak nejen onoho nádavku neměli, nýbrž ještě by se musili bátí budoucího zvýšení daně. Věřitelé by při tom také nebyli bývali zkráceni; neboť 6%ní úrok (ještě s mírným přídavkem kapitálu) zajisté nebyl nepatrný. Kromě toho Lónyay chtěl s tím zároveň spojití úpravu měny; tím by věřitelé byli získávali ještě kvalitou úrokového důchodu, který by byl nepodléhal proměnám neustálené papírové měny.

* Redukce sum nominálních byla zcela libovolná. Tak většina půjček na konvenční měnu byla počítána podle rakouské měny, tedy provedena byla redukce v poměru $\frac{100}{105} = 95.24\%$; půjčky na rakouskou měnu redukovány byly na 95%, u půjčky nezdanitelné z r. 1866 bylo naopak zvýšeno nominále o 2½%. Ano, anglická půjčka z r. 1864 byla zvýšena nominálně o 10% a jiné cizozemské půjčky stříbrné byly zvýšeny v poměru $\frac{115}{105}$, tedy o 9.52%! Konečně půjčky z roku 1859 a z r. 1865 (anglická a francouzská) byly zvýšeny až o 15% nominálního kapitálu. — Také půjčky domácí úrokované 6% byly zvýšeny na kapitálu v poměru $\frac{120}{105}$ čili o 14.29% atd. Je viděti, že redukce byla tu velmi nestejná, ano že stát namnoze i zcela zbytečně své nominální zadlužení zvětšoval a tím si po unifikaci své postavení zhoršil.

Tedy měl celý všeobecný dluh kursovní cenu 1640 mil. zl. r. m. a jeho faktické roční úrokování bylo přibližně 6% ročně. Kdyby se bylo věřitelům vydalo za to 1700 mil. zl. 6%ní renty vší budoucí daně prosté, bylo by břemeno úrokové asi stejné jako po provedené unifikaci, totiž 102 mil. zl. ročně. Při tom by se bylo ušetřilo značně na splátkách a kromě toho by byl každý věřitel dostal průměrně asi o 366% 6% renty více, než zač skutečně jednotlivý úpis byl na burse ceněn. Nominální dluh sjednocené renty 42%ní, odpovídající ročnímu zúročení 102 mil. zl., byl však téměř 2430 mil. zl. a fakticky této renty bylo později uvedeno v oběh ještě více. Úroky z té sumy jsou dosud ročně 197 mil. korun (větší část z ní byla konvertována na 4%ní rentu). Podle plánu Lónyayova byla by však nominální výše 6%ní renty t. j. 3400 mil. korun, o 1460 mil. K nepatrnější a mohla býti už dávna al pari konvertována v rentu 4%ní, čím by se její úrokové břemeno bylo zmírnilo na ročních 136 mil. K. Tedy byla by tu nyní roční úspora úroková 61 mil. korun!

Proti Lónyayově plánu nebylo by se mohlo činiti ani žádných právních námitek; neboť předpokládal se souhlas věřitelů, ale ten souhlas byl by se získal úplně bezpečně, jelikož tu byl nátlak a pohružka možného většího zkrácení důchodu úrokového budoucími daněmi. Kromě toho byl tu ještě náдавек nad kursovní hodnotu. Ovšem o nějaké dobrovolnosti takové konverse nemohlo jistě býti řeči, ale té už naprosto nebylo také při unifikaci všeobecného dluhu ve sjednocenou rentu. Ale přece by se byl Lónyayův plán provedl aspoň se souhlasem věřitelů třeba bezděčným.

Proti unifikaci provedené r. 1868 však se zvedl hrozný odpor ve Francii a Anglii. Podobné libovolné nakládání si tamější věřitelé nechtěli nijak dát líbit a také se s ním nikterak nesmířili. Rakouské státní papíry byly z londýnského lístku bursovního vyškrtnuty a kapitalisté londýnští a pařížští zařekli se uvěřiti sebe menší sumy jak státu rakouskému tak i uherskému. A hrozbu tu také v Anglii do důsledků provedli. Když později Uhři v Londýně si vypůjčovali, musili napřed než půjčku dostali věřitelům nahraditi část ušlých úroků, u které unifikací rakouskou byli připraveni.

A přece se vlastně jednalo o pouhou malichernost, o jakou tu věřitelé byli zkráceni. Tak na př. anglická půjčka z r. 1859 byla sice také podrobena kuponové daní 16%ní, ale zároveň byl její obnos nominálně zvyšen o 15%. Místo 100 zl. ve stříbře byla obligace přepsána na 115 zl. ve stříbře a podle nominální zvětšené sumy tedy její 5%ní úrok stoupl z 5 zl. na 5.75 zl. a když se z něho zaplatila

16%ní kuponová daň činil čistý úrokový důchod 4'83 zl., byl jen 0'17 zl. menší nežli před zdaněním; čili úrokový důchod se redukoval o nepatrnou maličkost 3'4%. Zato však nominální kapitál se zvětšil o 15%, což se příznivě pro věřitele projevilo tím, že se později tak snadno nedala konverse provésti.

Mohli tedy angličtí věřitelé býti spíše spokojeni, že při všeobecném snižování úroků jen tak málo ztráceli, když při tom jejich nominální kapitál se ještě zvětšil. Ale libovolný způsob, kterým si tu rakouské vlády vedly, jakož i obavy, že snad po této redukci by mohly následovati jiné horší, věřitele cizozemské silně znepokojovaly a rozčílovaly. Rakouský stát pak z toho měl jen zcela nepatrnou a bezvýznamnou úlevu okamžitou, ale pro budoucnost si svůj úvěr dosti povážlivě poškodil a nemohl se ve svých potížích později ani ucházeti o úvěr v cizině.*

Všeobecný státní dluh kromě sjednocené renty sestával ještě z četných slosovateľných půjček výherních i nevýherních. (Do dnešního dne z nich zbyly pouze losy z r. 1860 a z r. 1864.) Ale na skutečné splátky půjček těch nebylo ovšem přebytků, naopak bylo nutno brzy dosti velké deficity rozpočtové hraditi. Bylo tedy nezbytno k uplácení starších dluhů těch vydávati nové dlužní úpisy, což se dalo ve formě sjednocené renty 4'2%ní. Tyto renty zvaly se »umozovacími« (»Tilgungsrenten«) a musilo jich ovšem vydáno býti mnohem více než co se starších půjček splatilo, jelikož byly prodávány za velmi nízké kursy. (Na př. v r. 1870 byla renta ta prodána za kurs jen 57%, tak že za 10 mil. zl. renty se mohlo skutečného dluhu zaplatit pouze 5% mil. zl.) Velmi často se takovým způsobem neplatily pouze starší dluhy, nýbrž bylo nutno také novým dluhem hraditi úroky dlužné, na které se státních příjmů nedostávalo. Kromě toho bylo zvláštním zákonem v r. 1873 povoleno vydati 80 mil. zl. sjednocené renty na uhrazení vydání státních čelících ke zmírnění nouze následkem hrozné úvěrní krise tehdy propuklé.

Tímto způsobem bylo od r. 1868—1894 umožněno skutečně ze všeobecného dluhu asi 205 mil. zl. v papírech a něco přes 23 mil. zl. ve zlatě (z půjčky na zástavu státních statků). Zato se však octlo nových rent v oběhu asi 410 mil. zl. v papírech a 29½ mil. zl. ve stříbře. Čítá-li se podle úmluvy učiněné s rak. úvěrním ústavem 1 zl. ve zlatě = 1'20⁷/₈ zl. r. m., bylo celkem uplaceno asi 233 mil. zl. r. m. starších dluhů a

* O podrobném provedení unifikace viz J. Koloušek: »Cenné papíry« str. 141 a 142.

vydáno bylo nové renty 439½ mil. zl. r. m., tedy »um o ř o v a c í« rentou narostlo nového všeobecného dluhu asi o 206½ mil. zl. r. m. Ale úrokového zatížení přibýlo tím poměrně ještě více, ročně téměř 10 mil. zl. r. m., jelikož některé ze splacených dluhů byly níže úrokovány než nominálně na 42%.

Od r. 1894 již se všeobecný státní dluh nerozmnožoval, spíše se ho z částí uplácelo. Pokud se vydávala umořovací renta, byla později volena k tomu forma 4%ní rak. renty korunové.

Nejpronikavější změna se všeobecným státním dluhem stala se konversí sjednocené renty v r. 1903, kdy největší část 42%ních dluhopisů byla proměněna al pari v úpisy 4%ní. Je litovati, že se tak nestalo s veškerou sjednocenou rentou. Uhří totiž si činili nárok na část zisku z konverse, ačkoli v r. 1867 jeho společenství odmítali a dluh ten byl úplně prohlášen za rakouský s ročním nezměnitelným příspěvkem uherským. Ale přes odpor uherský měla se veškerá renta sjednocená rozhodně konvertovati. Že zbytek 443'16 mil. zl. renty papírové a asi 259'8 mil. zl. renty stříbrné zůstal nekonvertován, neměl z toho nijaký zisk ani stát rakouský, ani také uherský, nýbrž věřitelé jediní stále ještě na nedohledné doby požívají budou z onoho zbytku neztenčený 42%ní důchod místo 4%ního, který se od r. 1903 vyplácí ostatním majitelům sjednocené renty.

Koluje tedy dosud sjednocené renty konvertované (4%ní) 3614'487 mil. K a nekonvertované (42%ní) 1405'834 mil. K; obojí dohromady 5020'321 mil. K s roční povinností 203'6245 mil. K ročních úroků, k čemuž stát uherský přispívá 58'33934 mil. K ročně. (Podle rozpočtu na r. 1913.)

Vedle toho ze všeobecného dluhu jsou už jen nepatrné zbytky, které do r. 1918 skoro úplně budou splaceny.*

K rakouskému státnímu dluhu společného původu patří také dosud nesplacený a neúrokovaný dluh bance rakouskouherské 60 mil. K.

Po r. 1867 království a země v říšské radě zastoupené hledaly úvěr pomocí sjednocené renty. Jak strašně to bylo nevýhodné, bylo již vyceno na př. při emisí v r. 1870, kdy

* Zbývá ze staršího dluhu před unifikací asi 5·2 mil. K s ročním úrokem 0·199 mil. K, pak loterní půjčky: z r. 1860 splatná do r. 1917 a z r. 1864 splatná do konce r. 1918. Potom důchody na odškodněnou (»Entschädigungsrenten«) ročně 0·96385 mil. K a důchod bavorské vláde 0·175 mil. K. Na r. 1913 nejsou již v rozpočtu ani umořovací renty (ty po r. 1893 ovšem již byly vydávány ve formě 4%ních korunových rent).

kurs byl jen 57½% a faktické úrokování bylo asi 7¼% ročně při současném zvýšení nominálního zadlužení o 74%!

Později v r. 1873 a 1875 vypomáhala si státní správa také úvěry krátkodobými, emitováním 5%ních pokladničních listů (Schatzscheine) s tříletou splatností. Ale kromě nevýhody, že se tak daly umístit jen menší půjčky, byly tu starosti o brzké zaplacení, které tím více vážily, že stále deficity nutily k novému zvětšování dluhů.*

Úvěr však po hrozných hospodářských krizích v r. 1873 nebylo možno doma naprosto majít. Proto stvořen nový druh dluhu v zlaté měně v t. zv. zlatých rak. ve zlatě, které byly v Rakousku také raženy a jichž se užívalo ke placení cla. Byly to však vlastně mince totožné s francouzskými 20frs a 10frs, jímž dávana jména 4 zl. ve zlatě = 10 frs a 8 zl. ve zlatě = 20 frs. Dluhy v těchto penězích uzavíraly sluly zlatou rentou a volen byl typ 4%ních uz; **zajisté velmi nešťastně**, jelikož tehdejší úroková míra pro naše výpůjčky přesahovala, až 7%. Bylo tehdy pouze správné vydávati zajištěné renty 7%ní, nejméně aspoň 6%ní, aby nominální zadlužení nebylo příliš vysoké.

Jak úplně pochybeno bylo rozhodnutí pro 4%ní typ renty, je viděti nejlépe z prvních emisí rak. zlaté renty. Od prosince 1876 až do konce března 1877, tedy asi během čtvrtletí bylo zlaté renty vydáno celkem 110 mil. zl. ve zlatě (= 275 mil. frs), za které se stržilo jen 77.136 mil. zl. r. m. v papírech nebo dle současných kursů dvacetifranků asi 60½ mil. zl. ve zlatě = 151½ mil. frs.* Úrokování bylo tu pro stát skutečnými 7.28% ročně a kurs průměrný byl jen něco málo přes 55%. Nominální suma dluhu byla o 81½% vyšší, nežli co skutečně stát dostal.

Kdyby se byla volila renta 7%ní, bylo by stačilo jí vydati s tímž výtěžkem asi 63 mil. zl. ve zlatě. [To by se předpokládá kurs 7%ní renty asi 96%, za jaký by se bylo jistě podařilo prodati, jelikož tehdy docílila uherská zlatá 6%ní renta kursu 81% a při tom úvěr uherský byl nepoměrně horší než rakouský. Tato 7%ní renta byla by se již dávno mohla konvertovati ve 4%ní! Rentu 4%ní nebylo však lze konvertovati a bude to možné tím méně nyní. Z rem-

* Rozpočty mimo obnosy uhažované umořovacími rentami vykazovaly v řádném budgetování v desetiletí od 1876—1885 přes 346½ mil. zl. = 693 mil. K schodků. Vedle toho ovšem byla veliká potřeba válečná následkem událostí na Balkáně, zejména obsazením Bosny a Hercegoviny způsobená, kterou bylo nutno krýtí úvěrem samostatným.

* Kterak jednotlivé emise byly zpeněženy, je podrobně: J. Koloušek: »Cenné papíry« str. 147. uvedeno.

ty 4%ní (110 mil. zl. ve zlatě) 275 mil. frs platí se stále 11 mil. frs ročních úroků, kdežto ze 7%ní renty (63 mil. zl. ve zlatě) 157½ mil. frs, bylo by se platilo zprvu 11·025 mil. frs skoro stejně, ale nyní již postupnými konversemi byl by se roční úrok snížil na 6·3 mil. frs (proti 11 mil. frs!), a to již bylo možné v r. 1895, kdy 4%ní zlatá renta se prodala al pari. Taková byla patrná škoda z nominálně nízkého procenta.

Později až do dubna r. 1880 bylo ještě vydáno 4%ní zlaté renty 230·8502 mil. zl. ve zlatě = 577·1255 mil. frs sice za kursy o něco vyšší, ale všechny tyto emise v celkové sumě 340·8502 mil. zl. ve zlatě daly pouze výtěžek 206 mil. zl. ve zlatě; tedy průměrný kurs byl asi 60·44% a skutečné úrokování roční bylo téměř 6⅓%. Je to jistě nejhorší doba dlužení rakouského, tím horší, že nebylo pamatováno na budoucnost a že nesmyslnou volbou nízkého nominálního procenta tento neslýchaně vysoký úrok byl věřitelům zabezpečen skoro na věčné doby,* a že dluh se zbytečně zvětšil o 65½% t. j. skoro o 135 mil. zl. ve zlatě = 337½ mil. frs.

Zatím po r. 1880 sesílil domácí peněžní trh a nebylo už potřeba se ucházeti o úvěr výlučně v cizině. Půjčky další nevydávaly se již na cizí měny, až teprve, když bylo potřeba k zavedení korunové měny efektivního zaplacení státovek zlatem rakousko-uherské bance. Bylo k tomu cíli vydáno v r. 1893 a v r. 1895 150 mil. zl. ve zlatě = 375 mil. frs, které byly prodány za kurs od 94⅓% až do 100%. Tu již ovšem úrokovací nominální procento 4 bylo na místě, jelikož faktické úrokování bylo jen 4¼% až do 4% ročně.

Celková emise zlaté rakouské renty byla tedy 490·8502 mil. zl. ve zlatě = 1227·1255 mil. frs.

(Další podrobnosti o vydávání zlaté renty viz »Cenné papíry« str. 147 a 148.)

Po roce 1880 ministr financí Dunajewski nechtěl již na ukrytí státních schodků vydávati rentu na nízké nominální procento, nýbrž volil přiměřenější vyšší procento nominální. Byla stvořena 5% t. zv. papírová rakouská renta. Z počátku ovšem byly také pro tuto rentu kursy emisní dosti nízké, v roku 1881 až 1883 bylo strženo jen 92% až 92⅓% nominálního kapitálu. Byla by lépe bývala volena za tohoto stavu renta 5¼%, která by se byla prodala jistě za pari, ne-li nad paritní cenou. Ale tu aspoň již rozdíl mezi nominální su-

* Možná, že by se byl na rentu 7%ní dostal i příznivější kurs v r. 1876, že by se byla prodala snad i za paritní kurs. Neboť roku 1876 a 1877 bylo prodáno také 64½ mil. zl. sjednocené renty za kurs 64⅓% průměrně, což je úrokování skutečné jen něco přes 6¼% ročně.

inou dluhu a skutečně vyplacenou valutou půjčky nebyl tak přílišný. Ano v roku 1886 podařilo se — ovšem jen menší obnos 8 mil. zl. — prodati za kurs až 101%.

Celkem bylo až do r. 1888 vydáno 5% rák. papírové renty 238-8771 mil. zl. (= 477-7542 mil. K) s výtěžkem 223-5145 mil. zl. Průměrný kurs byl 93-57%, tedy skutečné úrokování bylo průměrně 5-34%. — Je pozoruhodno, že v téže době od 1881 až 1888 bylo vydáno sjednocené renty 99 mil. zl. a strženo bylo za ni 78¹/₂ mil. zl., čili že průměrný kurs emisní byl 78-97 a skutečné úrokování bylo tedy 5-32%, tedy sotva znatelně odchylné jako při rentě 5% ní. Při tom při rentě 5% ní byl nominální dlužní kapitál jen o 6-88% vyšší, kdežto při rentě sjednocené se zvýšil o 25-4% proti sumě skutečně vyplacené. Nevýhoda dlužení na sjednocenou rentu nízko nominálně úrokovanou objevila se pak při konversi v rentu 4% ní, jelikož na 100 mil. zl. nominálního kapitálu při konversi sjednocené renty uspořilo se pouze 200.000 zl. úroků, kdežto k témuž výtěžku bylo by stačilo vydati 5% ní renty (podle emisních kursů tehdejších) sotva 84¹/₂ mil. zl. a při konversi v rentu 4% ní al pari se mohlo ušetřiti 843.000 zl., tedy nad čtyřnásobnou úsporu proti té, která byla možná při konversi renty sjednocené; (kromě toho konverse 5% ní renty byla dříve možná než renty sjednocené).*

Rakouská papírová 5% ní renta byla potom v r. 1893 konvertována v rentu 4% ní, za jisté předčasně na tak nízké procento. Místo ní bylo totiž vydáno 519-288 mil. K renty 4% ní korumové, ačkoli 5% ní renty bylo jen 477-7542 mil. K. Byl tedy zbytečně nominální kapitál zvýšen o 8-692%; ale přece se uspořilo ročních úroků 3-116 mil. K. Z toho již je viděti, jak bylo pochybeno, vydávati na př. sjednocenou rentu vedle 5% ní, jelikož sjednocená renta se tehdy vůbec nedala konvertovat, byla dosti značně pod parí.

Ale bylo by zajisté bývalo rozumnější konvertovati v r. 1893 5% ní rentu ve 4¹/₂% ní al pari. Byla by tím bývala úroková úspora o něco menší — (byla by dělala jen 2-389 mil. K ročně) — ale za to by se byl nominální dluh nezvýšil a další konverse na rentu 4% ní al pari mohla se provésti již zcela nepochybně v r. 1897 až 1899. Tu již by roční úroková úspora byla 4-778 mil. K, ročně o 1-662 mil. K více nežli skutečně bylo docíleno v r. 1893.**

* Ovšem renta 5% ní nebyla konvertována al pari, což bylo jisté velkou chybou, ale i tak při pochybené konversi 5% ní renty na rentu 4% ní za kurs 92% uspořilo se asi 550.000 zl. ročně proti 200.000 zl. při rentě sjednocené a to ještě o deset let dříve!

** Předpokládejme konversi na 4% ní rentu až v r. 1898 a počítejme interkalární úroky 4¹/₂%. Byla by tu ona větší úspora úroková z kon-

V letech 90. předešlého století stav státních rakouských financí byl velmi příznivý. Byly stále přebytky ve státních rozpočtech a na úvěr stát nemusil vůbec apelovati. Pouze na různé investice v r. 1897 byla potřebná neveliká půjčka (celkem něco přes 100 mil. K). Poměry úvěrní se tou měrou zlepšily, že mohla se vydati 3½% ní půjčka (renta investiční), za níž stát čistě vytěžil 92% (subskripční kurs byl 93½%). Stát se tu zavázal k ročnímu úroku jen 3/804% a nominální dluh se zvýšil jen o 8·7%, (Subskribenti se spojili až jen sotva 3½% ročně.) Je to nejkvělejší doba rakouského dlužení, ovšem netrvala dlouho a byla snad jen proto možná, že stát vlastně tehdy vůbec žádného úvěru nepotřeboval.

Ale počátkem 20. století nastává opět doba velikého dlužení v Rakousku a ovšem zároveň i ponemáhleho stálého zhoršování státního úvěru. Prvně se začalo s velikými výpůjčkami k rozsáhlým investicím dopravním. K ö r b r ů v investiční plán na stavbu alpských drah a vodních cest vyžádal si velikých sum vydlužených, ačkoli se vodní cesty kromě v Haliči vůbec nestavěly a pouze vystaveny byly alpské dráhy s velikým překročením rozpočtů a něco bylo vydáno na regulaci vodních toků.

Zároveň přestaly úplně rozpočtové přebytky, ačkoli je státní závěrky vykazovaly. Již od r. 1899 nebylo přebytků a v době 12 let od 1899—1910 bylo opravdivých státních deficitů celkem 1376 mil. K (podle zprávy rozpočtového výboru k předloze finančního zákona na r. 1912). Tedy v těch letech byl průměrný roční deficit 112 mil. K.

Zvláště v posledních letech schodky ty úžasně rostou. Byly za pět let od r. 1906—1910 přes 942 mil. K (tedy přes 108 mil. K ročně) a byly pro tři léta takovéto:

v r.	1908	1909	1910
mil. K	189·1	392·2	237

Není tedy divu, že také státní dluhy musily úžasně vzrůst. Kdežto v r. 1893 bylo v oběhu 4%ní korunové renty asi 519¼ mil. K (a v r. 1897 přibýlo k tomu teprve 116·9 mil. K 3½%ní investiční [kromě 150 mil. zl. ve zlatě = 375 mil. frs 4%ní renty zlaté k nápravě měny]), je už podle rozpočtu na r. 1913 skutečně vydané 4%ní rakouské kor. renty 2.265·855 mil. K. A podle předlohy rozpočtu na rok 1913 má být dále v první čtvrti r. 1913 vydáno ještě nové 4%ní renty přes 300¼ mil. K, tak že by pak celková její suma byla přes 2.566 mil. K.

verse v r. 1893 proti možné konverzi na 4½%ní vrchovatě vyrovnána již v r. 1901.

Kromě toho bylo vydáno na ukrytí schodků dřívějších a místo starších pokladničních listů v r. 1912 krátkodobých pokladničních listů 4%ních 130 mil. K a koncem roku 1912 25 mil. dolarů pokladničních listů 4½%ních, převzatých od amerických bank.

Veliké státní dluhy vznikly převzetím bývalých soukromých akciových dráh ve vlastnictví státní. Méně bylo vystaveno dráh přímo na účet státní. Stavěl-li stát dráhy sám, pravidelně zřídka k tomu volil formu železničních obligací, nýbrž zjednával si k tomu potřebné kapitály vydáváním rent. (Tak už tomu bylo při stavbě Arlbergské dráhy a podobně při nových stavbách k docílení přímějšího spojení s Terstem.)

Při postátnění soukromých dráh stát však staré železniční priority a akcie prostě převzal za svůj dluh, často ovšem jejich oběh ještě rozhojnil novými emisemi, aby si získal nové prostředky na investice nebo také na doplnění stře.

Takovým způsobem koloují velmi rozmanité státní železniční dluhopisy místo bývalých soukromých akcií a priorit. Jednotlivé akcie byly na státní úpisy překolčovány, místo jiných byly vydány nové, samostatné státní dlužní úpisy železniční. Prioritní obligace soukromé převzal stát k placení. Konečně jednotlivým společnostem, které sice přestaly existovat jako dopravní podniky, ale které provozují jiného druhu podniky (dolovací, hutnické, strojírenské), platí stát za postoupené dráhy po určitém řadu let pevné důchody. Z těchto důchodů některé tyto společnosti uhraďují náklad na bývalé své prioritní úpisy. (Tak tomu je při prioritách dráhy Pražsko-Duchcovské a Duchcovsko-Podmokelské, při některých emisích priorit dráhy Lvovsko-Černovické, při některých prioritách dráhy státní společnosti atd.)

Všech různých státem k placení převzatých železničních akcií, dluhopisů a priorit koncem roku 1912 bylo dle rozpočtu na r. 1913 mesplaceno 3.024.42 mil. K s úrokem na r. 1913 celkem 114% mil. K asi. Společnostem železničním (hlavně sev. dráze Ferdinandově, dráhám Duchcovským, Lvovsko-Černovické, uherské západní atd.) platí stát ročních důchodů přes 34 mil. K, z čehož na samy úroky připadá přes 26% mil. K.

Stát měl účastenství také při mnohých stavbách, dopravách a jiných dílech, z čehož vzniklo mnoho dlužných závazků. Tak část dluhu na trať jižní dráhy (z Běláku do Franzensfeste a ze Sv. Petra do Rěky), a jiné drobnější dluhy železniční s ročním úrokem dohromady přes 2 mil. K

obtěžují státní rozpočet. Státu přísluší značný podíl z dluhů na upravení Dunaje (roční úrokový příspěvek státní asi $1\frac{1}{3}$ mil. K, rovněž i z dluhů na vídeňské dopravní podniky (s ročním státním úrokovým příspěvkem 5·7 mil. K), na dluh Terstských skladů št. Kromě toho jsou menší výpůjčky pro účely školní a j.

Jako zbytek bývalého všeobecného dluhu kolují částečné hypotekární poukázky v sumě asi $87\frac{1}{3}$ mil. K vřelené na státní solivarny (v Solní komoře) s několika měsíční splatností, které se stále obnovují.

Ze všech dluhů rakouských i ze všeobecného státního dluhu v rozpočtu pro r. 1913 je úroková povinnost 522 mil. K, z čehož podíl státu uherského ke zúročení všeobecného státního dluhu obnáší asi $58\frac{1}{3}$ mil. K, tak že na samy království a země v říšské radě zastoupené připadá roční úroková povinnost asi 464 mil. K.

5. Vývoj státních dluhů uherských.

Uherský stát pro r. 1867 neměl jiných dluhů nežli známý už příspěvek na všeobecný státní dluh a dluhy na vyvazení poddanských břemen, které v Rakousku připadaly jednotlivým královstvím a zemím.

Ale Uhry byly hospodářsky značně opozděny a jejich finanční hospodářství bylo velmi neurovnané. A tak začalo se hned po vyrovnání s vydáváním velikých půjček státních jak na investice tak i na uhrazování běžných deficitů. Zprvu byly uzavírány půjčky v určité době splatitelné.

Takovou půjčkou byl dluh pro nabytí 60 mil. zl. ve zlatě = 150 mil. frs během let 1868—1872 emitovaný v 5%ních obligacích splatných v době 50 let. Ale na stržení přibližně oné sumy 150 mil. frs musilo se vydati 85·126 mil. zl. ve zlatě = 212·814 mil. frs, kdežto skutečně čistě vyplacený obnos byl jen 145·915 mil. frs. Tedy čistý kurs půjčky byl asi 68%⁰/₀. Pouhé úroky činily tedy 7·29% ročně a kromě toho během 50 let musil se zaplatit kapitál vyšší skoro o 46%.

Podobných půjček do r. 1873 bylo vydáno několik ještě (Uherská premiová půjčka 30 mil. zl. r. m. z r. 1870, půjčka 30 mil. zl. ve zlatě z r. 1871, půjčka 54 mil. zl. ve zlatě z r. 1872, Zástavní listy Gömörské z r. 1871) za stejně nepříznivých podmínek. Vysoké úroky se značnými splátkami kapitálu nemohly se uhraditi z běžných příjmů, nýbrž musily býti placeny z výtěžků nových půjček. Při tom se chtěly za každou cenu dělati investice, ačkoli peníze na ně mohly